

Dr. Martijn de Koning

Een ideologische strijd met de islam

*Fortuyn's gedachtegoed als scharnierpunt
in de racialisering van moslims*

HET WOORD ALS WAPEN

Karakter Uitgevers B.V.

Inleiding¹

Het is ongeveer halfzeven. Ik zit in de stationsrestaurant een bakkie koffie te drinken. Zojuist, terwijl ik aan de kassa stond, belde T. mij: 'Hey maat, volgens mij is Fortuyn dood. Ze hebben hem vermoord. Hij was op de radio en daarna hebben ze hem vermoord. Ik hoop maar dat het geen allochtoon is jongen, want dan breekt de hel los.' Ik blader de krant door en drink mijn koffie, want verder weet ik toch niet wat ik moet doen nu. Ik zie anderen, inclusief enkele oudere Marokkaans-Nederlandse mannen, schrikken als ze hetzelfde nieuws krijgen. Sommigen gaan druk met elkaar discussiëren en anderen staren wezenloos voor zich uit.

Logboek Gouda, 6 mei 2002

Bovenstaand fragment is afkomstig uit mijn logboek dat ik bijhield voor mijn onderzoek (2000-2005) naar de religieuze identiteit en religieuze beleving van Marokkaans-Nederlandse moslimjongens en -meisjes in Gouda.² De moord was het dieptepunt van een turbulente verkiezingsperiode en de opmerking van een van mijn beste vrienden gaf de angst van velen perfect weer. Als de moord gepleegd zou zijn door een 'allochtoon', zou dat ontwrichtender zijn voor de samenleving dan wanneer de dader als autochtoon geïdentificeerd zou kunnen worden. De volgende dag vertelden veel Marokkaans-Nederlandse ouders mij dat ze hun kinderen 's avonds thuis hadden gehouden, omdat ze bang waren dat hun iets zou overkomen. Hoewel er niets gebeurde, was de angst niet helemaal onbegrijpelijk. Veel ouders hadden al het idee dat ze

voorwaardelijk in Nederland verbleven; als een Marokkaanse Nederlander ‘iets slechts’ zou doen, dan zouden ze wel eens uitgezet kunnen worden. Deze angst werd versterkt na diverse incidenten die plaatsvonden na 9/11, waarbij moskeeën werden aangevallen, ruiten van huizen van Turkse Nederlanders werden ingegooid en jonge jongens en meisjes fysiek werden aangevallen.³ Veel jongens in Gouda vertelden mij de dag na de moord dat ze inderdaad maar thuisgebleven waren. Enkelen waren echter juist de straat op gegaan om mensen ‘te pesten’ en ‘een beetje uit te dagen’, door bijvoorbeeld keihard ‘Fortuyn, Fortuyn’ te roepen.

In mijn onderzoek naar interventies van moslims in het publieke domein besteed ik aandacht aan de historische verschuiving van de debatten en het beleid ten aanzien van moslims.⁴ Ik bekijk daarin onder andere hoe het idee is ontstaan dat moslims de ultieme Ander zijn geworden en hoe belangrijke scheidslijnen in de samenleving worden geconstrueerd, gelegitimeerd en gereproduceerd. Wat Fortuyns plaats daarin is, is het onderwerp van dit essay. Ik bekijk hoe hij moslims als de ultieme Ander reproduceert en hoe zijn gedachtegoed zowel een breuk als een continuering is ten opzichte van eerdere periodes. Dit doe ik op basis van een analyse van zijn boek (*Tegen*) *De islamisering van onze cultuur*, mijn eerdere onderzoek in Gouda en mijn huidige onderzoek naar interventies van moslims in het publieke domein.

Fortuyn vormde met zijn gedachtegoed een belangrijk scharnierpunt in het denken over politiek en in debatten over de islam, integratie en veiligheid. Hij baseerde zich op veel ouder gedachtegoed, maar zette dit om in een hedendaagse confrontatiepolitiek, waarbij hij migranten uit landen met een moslimmeerderheid, Turkse en Marokkaanse Nederlanders en moslims als de onacceptabele Ander neerzette. Hoe hij dit deed en zo de continuïteit én de verandering ten opzichte van ontwikkelingen in zijn tijd gestalte gaf, kunnen we goed analyseren aan de hand van het begrip ‘racialisering’ dat ik in hoofdstuk 1 zal introduceren. In hoofdstuk 2 behandel ik in hoofdlijnen hoe in debat en beleid wordt omgegaan

met migranten en met de islam in de jaren tachtig, negentig en nul. Dit vormt immers de context waarin de eerste en tweede druk van Fortuyns boek (*Tegen*) *De islamisering van onze cultuur* is verschenen.⁵ Ik zal daarbij vooral aandacht besteden aan het idee over het gevaar van migrantenculturen, aan de tegenstelling allochtoon en autochtoon en aan het proces van secularisering. In de drie daaropvolgende hoofdstukken behandel ik achtereenvolgens drie nauw met elkaar vervlochten elementen van Fortuyns cultuurleer: het doembeeld van islamisering (hoofdstuk 3), het ideaalbeeld van de Nederlandse identiteit (hoofdstuk 4) en zijn zeer persoonlijke, flamboyante stijl van moreel leiderschap waar mensen hun eigen betekenissen aan kunnen geven en ervaringen in kwijt kunnen (hoofdstuk 5). Opvallend afwezig in veel analyses over Fortuyn zijn de reacties van Marokkaanse Nederlanders; daar ga ik in hoofdstuk 6 op in aan de hand van mijn onderzoek in Gouda. In de slotbeschouwing zet ik een en ander op een rij en bespreek ik de relevantie voor de huidige tijd.

De racialisering van migranten en Turkse en Marokkaanse Nederlanders

Voordat ik inga op de vraag hoe Fortuyn moslims racialiseerde, dient eerst vastgesteld te worden dat hij dat deed en wat racialisering eigenlijk is. In dit hoofdstuk zal ik dan ook uitleggen dat we door middel van racialisering een groep markeren, waarbij het idee bestaat dat alle individuen in deze groep bij elkaar horen en specifieke kenmerken hebben. Voorbeelden uit het verleden betreffen het racialiseren van joden, zwarte mensen, Roma en Sinti en de Ieren door groepen die dominant waren in de gebieden waar deze minderheden woonden. In dit essay heeft racialisering betrekking op een in etnisch-culturele, religieuze en sociaaleconomische opzichten zeer diverse groep mensen die onder één categorie, moslim, worden geschaard alsof ze een homogeen blok vormen.⁶ Om te laten zien hoe Fortuyn dat doet, ga ik eerst in op zijn argument over de cultuur van asielzoekers in een column uit 1999. Vervolgens bespreek ik wat dit cultuurargument te maken heeft met racialisering door het begrip racialisering verder uit te leggen in relatie tot Fortuyns ideeën over cultuur. De relatie tussen ideeën over cultuur en racialisering is wellicht niet vanzelfsprekend omdat de term racialisering doet denken aan ‘ras’. In de slotparagraaf zal ik specifiek daarop ingaan.

1.1 ‘Uit een andere cultuur’: cultuur als verklarende factor

In 1999 schreef Pim Fortuyn de column ‘Kollumerstront’:⁷

‘Afgelopen vrijdag was er een uitgebreide reportage van *Net-*

werk, het programma direct na het NOS-journaal van acht uur, over de rellen in Kollum. Onder leiding van de politiek correcte journalist Fons de Poel (KRO). De reportage toonde ons de feiten. De Poel stelde de vragen en gaf het commentaar. Het betrof hier vreselijke racisten die zich verzetten tegen de verplaatsing van een asielzoekerscentrum van buiten hun dorp naar de rand van hun dorp. Schande! De Poel liet zich steunen door de hoofdredacteur van de *Leeuwarder Courant*, die ook schande sprak en B en W opriep de rug recht te houden en de verplaatsing tegen de wil van de bevolking door te zetten.

Nu de feiten. In het voorjaar werd de dorpsgemeenschap van Kollum in Friesland opgeschrikt door de brute moord op Marianne Vaatstra (16 jaar). Ze werd na een avondje stappen met doorgesneden keel gevonden in een weiland vlak bij haar ouderlijk huis. *Een keel doorsnijden, dat is iets wat een Fries niet doet. In het dorp gingen onmiddellijk geruchten dat het een buitenlander moest betreffen, uit een andere cultuur, en ja, die woonden in het asielzoekerscentrum buiten het dorp. Een redelijke gedachte. Niet voor het Openbaar Ministerie, dat vond deze gedachtegang maar racistisch.'*

De column bevat verschillende ingrediënten die we voortdurend zien in het gedachtegoed van Pim Fortuyn. Hier gaat het met name om het (door mij) gecursiveerde deel. We zien hoe Fortuyn instemmend reageert op het idee dat specifiek gedrag regelrecht is te herleiden tot een 'andere cultuur' die zich binnen Nederland bevindt: in het asielzoekerscentrum. Fortuyn hanteert hier een idee over 'de andere cultuur' als een verklaring voor de geruchtmakende moord op en verkrachting van Marianne Vaatstra. Dat is een opmerkelijk argument, omdat cultuur per definitie divers is en niet altijd samenhangend maar ook tegenstrijdig is. Het handelen van mensen wordt nooit alleen bepaald door cultuur. Daarbij is 'de cultuur' van de buitenlander wel een heel breed begrip.

Bovendien kennen alle bevolkingsgroepen in de wereld juist zware sancties op moord en verkrachting. Het gaat er hier niet om dat cultuur *nóóit* een rol speelt bij misdaad, maar met alle diversiteit en met de bestaande sancties op verkrachting en moord, is cultuur geen verklarende factor. Inmiddels weten we dat de misdaad niet is gepleegd door een asielzoeker, maar door een ‘autochtoon’ uit de omgeving: een witte Nederlander. Als het inderdaad zo zou zijn dat een Fries geen keel doorsnijdt, waarom nu dan wel? Nadat de werkelijke dader bekend werd, vond er geen discussie plaats over hoe de Nederlandse cultuur een rol had gespeeld bij deze misdaad. En gezien bovenstaande argumenten zou dat ook absoluut niet hebben bijgedragen tot het begrijpen van zo’n daad.

De wijze waarop Fortuyn het begrip cultuur gebruikt in zijn column sluit niettemin wel aan bij hoe mensen zelf hun cultuur vaak zien: als samenhangend en iets wat duidelijk te onderscheiden is van andere culturen. Waar het in dit essay om gaat is hoe Fortuyn een dergelijke opvatting over cultuur omzet in een politieke ideologie.⁸ Fortuyn schreef deze column in 1999, precies tussen de eerste en tweede publicatie van *(Tegen) De islamisering van onze cultuur*, in 1997 en 2001. Deze tekst is veelzeggend en typerend voor hoe Fortuyn zijn opvattingen over ‘cultuur’ inzette als een ideologie om enerzijds een idee over de Nederlandse identiteit te verdedigen en anderzijds specifieke groepen Nederlanders en hun geloof te presenteren als de onacceptabele Ander. In zijn werk *(Tegen) De islamisering van onze cultuur* worden vooral Turkse en Marokkaanse Nederlanders en/of moslims neergezet als die Ander. Dat is gezien de huidige discussies over de islam en moslims wellicht niet verrassend en veel opiniemakers en politici ‘benoemen’ de islam en moslims als probleem voor de huidige samenleving. Daarbij wordt meestal verwezen naar 9/11, de moord op Theo van Gogh, radicalisering en salafisme. Maar ook al in de jaren negentig staan Turkse en Marokkaanse Nederlanders onder aan de maatschappelijke ladder, zo blijkt uit studies naar etnische hiërarchieën (met witte, zogeheten autochtone Nederlanders bo-

venaan).⁹ Die positie onder aan de etnische hiërarchie is dus al ouder en dateert van voor Fortuyn's politieke opmars. Fortuyn verwijst wisselend naar Marokkaanse en Turkse Nederlanders en migranten uit landen met een moslimmeerderheid en reduceert zijn beeld van hun cultuur tot de islam. Dit proces kunnen we analyseren door middel van het begrip racialisering.

1.2 Racialisering

Onder racialisering versta ik hier: het proces waarin dominante groepen statische en karakteristieke eigenschappen toekennen aan mensen die niet tot de eigen groep gerekend worden. Ze doen dit op basis van generaliserende ideeën over 'ras', cultuur, religie en sociale klasse, die gepaard gaan met negatieve waardeoordelen en ideeën over hoe om te gaan met een dergelijke groep.¹⁰ Het hoeft niet te gaan om buitenstaanders die specifiek als 'ras' gezien worden, maar bij racialisering wordt er op zo'n manier over hen gesproken dat het wel lijkt alsof men het over een 'ras' heeft: een duidelijk herkenbare groep die als inferieur gezien wordt en specifieke, statische en natuurlijke eigenschappen wordt toegedicht. De term racialisering bestaat zeker sinds 1899,¹¹ en is ontwikkeld als instrument om te analyseren hoe in het sociale verkeer ideeën over 'ras' ontstonden op basis van selectieve aannames over biologische en culturele verschillen.¹² Daarmee wordt bekeken hoe dergelijke ideeën ontstonden en zich ontwikkelden in specifieke tijden en plaatsen.¹³ Het begrip racialisering heeft een plaats binnen kritische studies naar kolonialisme¹⁴ en is verder ontwikkeld binnen de sociologie,¹⁵ onder meer om te onderzoeken hoe we de mensheid indelen in specifieke groepen, al dan niet op basis van ideeën over 'ras'.¹⁶

In mijn begrip van racialisering volg ik de benadering van de sociologen Anthias en Yuval-Davis die onder andere pleiten voor aandacht voor groepen die in etnische of religieuze termen worden geracialiseerd.¹⁷ Historisch gezien is de indeling van de mensheid

in 'rassen' niet alleen afhankelijk van biologische ideeën over 'ras-
sen', maar ook gebaseerd op ideeën over cultuur en religie, bij-
voorbeeld in het geval van joden en Ieren. Hoe deze mengeling
van ideeën tot stand komt, is sterk afhankelijk van plaats en tijd.¹⁸

Zoals historica en antropologe Stoler laat zien in haar studie
naar het Nederlandse bewind in Nederlands-Indië waren de Ne-
derlandse bestuurders voortdurend bezig om de verhouding tus-
sen de kolonisator en gekoloniseerden te reguleren. Deze was niet
zo helder als het lijkt, temeer omdat beide groepen niet homogeen
waren en omdat er voortdurend onderlinge contacten waren en er
kinderen geboren werden uit gemengde verhoudingen en huwe-
lijken. De definitie van kolonisator en gekoloniseerden was uit-
eindelijk een samenspel van ideeën over 'ras', gender, cultuur,
religie en klasse.¹⁹ In de Europese geschiedenis gaat het vooral
om de Roma en Sinti, de joden, moslims, Arabieren²⁰ en zwarte
mensen (tussen deze groepen kan natuurlijk overlap zitten). Met
andere woorden: er bestaan denkbeelden over 'cultuur', 'ras', 're-
ligie', 'klasse' en 'gender', en met behulp van het concept racia-
lisering ontleden we de totstandkoming, uitingsvormen en conse-
quenties van dergelijke ideeën.²¹

In het proces van racialisering gaat het om het categoriseren van
een minderheid (het labelen als moslim bijvoorbeeld), het geven
van bepaalde generaliserende verklaringen voor gedrag ('*islam
made them do it*'), het geven van waardeoordelen over die groep op
basis van een negatief generaliserend idee over cultuur, 'ras' en/of
religie (islam als achterlijke cultuur) en tot slot een idee hoe er
met een dergelijke groep moet worden omgegaan.²² Deze vier di-
mensions kunnen door elkaar heen lopen. Zo kan het label 'moslim'
al direct een negatief waardeoordeel inhouden. In het kort gezegd:
moslims doen de dingen die ze doen omdat de islam hun handelen
zou bepalen, moslims integreren niet vanwege de islam aangezien
hun religie haaks staat op de Nederlandse cultuur, en die religie is
gevaarlijk en achterlijk en er moet daarom iets gebeuren met de
islam.

Lees ook van Karakter Uitgevers B.V.

PIM FORTUYN

AUTOBIOGRAFIE VAN EEN BABYBOOMER

Het persoonlijke en openhartige levensverhaal van een eigenzinnige outsider die zich, tegen de stroom in, ontwikkelde tot een politicus van groot formaat.

Aangevuld met herinneringen van Marten Fortuyn, vrienden en geestverwanten.

In deze autobiografie presenteert Pim Fortuyn zich als een typische representant van de generatie van de babyboomers: geboren direct na de Tweede Wereldoorlog en gevormd door de optimistische jaren vijftig, de roerige jaren zestig en zeventig, de machtige jaren tachtig en de onzekere jaren negentig. Alle kenmerken van de babyboomers komen in zijn leven tezamen: opbouw, democratisering, seksuele bevrijding en carrièremogelijkheden. *Autobiografie van een babyboomer* werd op details aangepast. Tevens werden nooit eerder gepubliceerde foto's toegevoegd. Speciaal voor deze editie vertrouwen broer Marten Fortuyn en diverse vrienden en geestverwanten hun herinneringen aan Pim Fortuyn aan het papier toe.

Alleen verkrijgbaar als e-book ISBN 978 90 452 0028 6

PIM FORTUYN

DE VERWEESDE SAMENLEVING

Een vurig pleidooi voor meer aandacht, liefde en respect voor de kernnormen en -waarden van onze eigen cultuur.

Wij leven in een tijd zonder richting, zonder ideologieën, zonder aansprekende ideeën, zonder vaders en moeders, kortom in een samenleving van wezen. Wij zijn echter de erfgenamen van veel: alles wat een rol van betekenis speelt of heeft gespeeld in de moderne wereld is begonnen op ons continent, Europa. En die veelheid van ideeën, systemen, opvattingen en handelingen heeft geresulteerd in een groot gevoel van onbehagen, van 'verweesd' zijn.

De verweesde samenleving is een vurig pleidooi van Pim Fortuyn voor meer aandacht, liefde en respect voor de kernnormen en -waarden van onze eigen cultuur. Aan de basis van onze westerse wereld liggen het jodendom, het christendom en het humanisme – cultuurbronnen die hebben geresulteerd in een geëmancipeerd en modernistisch gedachtegoed waar wij zuinig op moeten zijn. Want de belangrijkste vraag van onze tijd luidt: hoe houden we een leefbare wereld?

De verweesde samenleving is een verdieping van de visie van Pim Fortuyn, die als onontbeerlijke inleiding op Fortuyns bestseller *De puinbopen van acht jaar Paars* gelezen kan worden.

Alleen verkrijgbaar als e-book ISBN 978 90 452 0317 1

Lees ook van Karakter Uitgevers B.V.

MEER DAN
200.000 EXX.
VERKOCHT

PIM FORTUYN

DE PUINHOPEN VAN ACHT JAAR PAARS

*Een genadeloze analyse van de collectieve sector en aanbevelingen voor
een krachtig herstelprogramma*

Toen het eerste paarse kabinet in 1994 aantrad, leek het er even op dat er een frisse wind zou gaan waaien en dat de collectieve sector op de schop zou gaan. Maar het is na acht jaar bewind uitgedraaid op een diepe teleurstelling, want behalve op het gebied van de overheidsfinanciën (Zalmsnorm) en de zedelijkheids-wetgeving (homohuwelijk, euthanasie en abortus), is het een droevige puinhoop van niet-regeren geworden.

Het publieke domein en de collectieve sector verkeerden na twee paarse kabinetperiodes dan ook in een rampzalige toestand. De wachtlijsten in de gezondheidszorg werden onverantwoord lang, het onderwijs bevond zich in een zorgwekkende toestand, de veiligheid liet zeer te wensen over, het Openbaar Bestuur had zijn geloofwaardigheid verloren, etc.

In dit boek onderwerpt Pim Fortuyn de toestand van de collectieve sector na acht jaar paars bewind aan een genadeloze analyse. Uit burgerplicht in strijd tegen het Nederlands regentendom. En uiteraard laat hij zijn ongezouten kritiek gepaard gaan met heldere aanbevelingen voor een krachtig herstelprogramma.

Alleen verkrijgbaar als e-book ISBN 978 90 452 0297 6

PIM FORTUYN

DE ISLAMISERING VAN ONZE CULTUUR

Nederlandse identiteit als fundament

Het woord als wapen

De publicatie van het boek *Tegen de islamisering van onze cultuur*, waarin Pim Fortuyn het drama van de multiculturele samenleving en de achtergronden van de uiterst moeizaam verlopende integratie behandelde, bracht een storm van reacties teweeg. Naast beschuldigingen van racisme en onverdraagzaamheid viel de auteur een brede – openlijke dan wel stilzwijgende – steun ten deel.

De kern van Fortuyns betoog is dat de cultuur van de islam haaks staat op de normen en waarden van de moderne westerse samenleving. Hij pleit voor een krachtige dialoog tussen beide culturen om zo te komen tot wederzijds begrip. Met het woord als enige wapen.

ISBN 978 90 452 1057 5 | Ook verkrijgbaar als e-book ISBN 978 90 452 1067 4